

PÁRHUZAMOK KAZINCZY ÉS LAVOTTA ÉLETRAJZÁBAN

Ha valaki a felvilágosodás korának két olyan kiemelkedő – Zemplénhez is kötődő – irodalmárának, zeneművésznének, mint Kazinczy Ferenc¹ és Lavotta János² életrajzában

párhuzamosságot kutat, minden bizonnyal talál is. Bevallom, engem, egy Lavottát is érintő Kazinczy-levél részlete indított el a párhuzamok keresésének útjára.

„Nagycsűr mellett meglátánk a szép fekvésű Szebent. (...) Az estvét járkálásokkal tölténk s megjelenénk a sétálóban. (...) Az utolsó fák közt elmés rajzolat után épült vacsoráló várja az itt mulatókat.(...) A vacsora mellett a Koronánál tiszteket s itt szolgáló, itt lakó uraságokat találánk s nagy számban. Barna muzsikások gyönyörködteték füleinket a mi Lavotánk darabjaival, melyek szívet ragadnak, s a hajdani kor keserves darabjával, mely szívet nem kevésbé ragad, ahol talál, bár nem oly tanult.”³

Kazinczy fenti levelére a későbbiek folyamán még visszatérek. A párhuzamok taglalásával javasolom, induljunk el a „kályhától”, vagyis családjaik nemesi származásától.

Nemesi származás

A kazinczi és alsóregmeczi Kazinczy család Felső-Magyarország régi, előkelő, birtokos családjainak egyike. Legkorábbi története és leszármazása a XVII. század elején élt Péter (†1639), borsod-megyei szolgabíróig vezethető vissza. A család birtoka, valamint „jóságai Abaúj, Zemplén, Ung, Szabolcs, Bihar, Heves és Nógrád megyékben voltak elszórva.”⁴

Kazinczy Ferenc a család hét gyermeke közül első szülöttként jött a világra.

A Lavotta-nemzettség ősi birtokadományos család, amely a Kabzán és Kosztura családokkal közös törzsből származik. Kevélyházi Kevély Benedek vitéz fiát (József) úgy említi a forrás 1361-ben, mint akinek Izsép fia a birtokadomány névadója. V. László király 1456-ban új adományt ad Györgynek, Izsépháza földjét (Liptószentmiklós és Rózsahegy között félúton, ma Izipovce). Ő használja először 1470-ben az izsépfalvi és kevélyházi Lavotta nevet.⁵

¹Kazinczy Ferenc (Érsemjén, 1759. 10.27. – †1831.08.23. Széphalom) író, műfordító, a nyelvújítás mozgalmának vezéralakja, a magyar irodalmi élet szervezője.

²Lavotta János (Pusztafödemes, 1764. 07.05. – †1820. 08.11. Tállya) verbunkos-szerzőként a magyar vonós kamarazene, valamint zenei formák megújítója, hegedűvirtuóz, az első színházi karmester, házitanító.

³Kazinczy 1816. szeptember 10-én érkezett vissza három hónapos erdélyi útfjáról, s melynek utólag, Dessewffy Józsefhez intézett levelek formájában írta meg utazásának történetét. Kazinczy 1831-ig, halála évéig, az Erdélyi levelek megjelentetése előtti bécsi cenzúrázásáig a kéziratot mintegy tucat alkalommal dolgozta át.

Magyar Remekírók. Kazinczy Ferenc Művei I. Szépirodalmi, 1979. Erdélyi levelek 11. Levél. 650.

⁴Kempelen Béla: Magyar nemes családok. 5. kötet

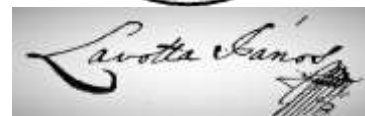
⁵Szluha Márton: Liptó vármegye nemesi családjai. 333.

Az idők folyamán a birtokadományok földrajzi elhelyezkedése szerint a nemzetség két – a Zólyom-, valamint az Árva vármegyei – ága jön létre. Az 1729-es születésű, és 1760 – 1770 között a pozsonyi magyar királyi udvari kancellárián írnok és hites jegyző Lavotta János, három gyermekével – köztük a középső, zeneszerző Jánossal – a Zólyomi ághoz tartoznak.

Ismerkedés a hangszerekkel...

Életrajzukban további közös vonásként említhetjük Kazinczy Ferenc zenei műveltségét, akinek ilyen irányú eszmélése a szülői házban kezdődött, ahol atyja, sőt, már nagyatyja is az esti imádsághoz cselédjeivel zsoltárokat énekeltek. Amikor pedig 9 éves korában a család a bihari Érsemjénből a zempléni Alsóregmecre költözött, majd egy évre Kézsmárkra vitték szülei, hogy öccsével együtt a német nyelv mellett zenét is tanulhassanak. A nevelőül fogadott diáknak „*meg vala parancsolva, hogy bennünket hegedülésre taníttasson. Mivelhogy kezünk kisebb volt, hogysem a négy húrt átalérhette volna, tanulás nélkül múlt el sok holnapunk. Az apám tehát azt parancsolta, hogy flautát tanulasson velünk. Abba belékapnánk; de mely instrument a flauta!*”⁶ A fuvolatanulás szempontjából is sikeres kézsmárki tartózkodás végeztével „*triumffal léptünk Regmecre, s atyánk öröme szertelen volt. Végig kellett mennünk estve a falun, s flautáznunk. Az atyánk bennünk élt egyedül. Az első vasárnap Kézsmárkra mentünk által zöld mentében, veres nadrágban, s a flautával... Estve végig kellett flautáznunk a falut... S mások úgy jövének hozzánk, bennünket nézni, mint valamely remekeket.*”⁷ Visszaemlékezése a hangszertanulás kézsmárki éveire a Pályám emlékezete című önéletrajzi írásában már nélkülözi a lelkesültséget, s némi csalódással jegyzi meg: „*...Ujjaink rövidebbek valának mint a violin nyele, s féltették mellünket a hárántsíp fúvásában, s így a muzsikában elő nem haladhatánk.*”⁸

Ugyanakkor alig tudott betelni a Tátra bérceit nyáron is hólepte csúcsainak új meg új színben pompázó látványával: „*... Anélkül, hogy tudtam volna, hogy az olyat poéta és festő csudálgatni szeretik, egész órákig andalogtam a varázs látványon, s igen nagy templomjáró valék, mert ott képeket leltem és muzsikát.*”⁹

Az ifjú Kazinczy pataki diákévei alatt is egyre fogékonyabb zenei élmények befogadására. Még a kirándulások során is talált magának zenével kapcsolatos fogódzót: „*... a kerézkörgés alatt lelkem mindég muzsikai fantáziákban hullámozott...*”¹⁰ Noha eredetileg képzőművészeti tanulmányútra indult a császárvárosba, azonban „*kevés napokkal lévén elébb Bécsben húsvétnál, a téateren csak muzsikai akadémiákat láttam, s elragadtatásom felől hallgatók, mert az nem lel szót.*”¹¹ Azért egyik bécsi hangverseny élményét mégis ide idézzük:

⁶Kazinczy Ferenc: Az én életem. Magvető Bp. 51.

⁷U. o. 58.

⁸Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete. Szépirodalmi. Bp. 219.

⁹ Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete. 219.

¹⁰ Kazinczy Ferenc: Az én életem. 109.

¹¹ U.o. 77.

„Storazzi, a szép énekesné, szememet, fületem, lelkemet elbájolta. – Mozart az orkesztert igazgató, fortepianóját vervén. De az oly annyira nem-testi örömek felől, mint amiket a muzsika ád, nem szabad szólni. Hol az a szó, mely azt fesse?”¹² Gyermekai nevelésében is kitüntető figyelmet szánt a zenének s meggyőződéssel vallja: „A muzsika a lelket emeli. Mely bölcs volt a görögök nevelése, kikenél muzsikát tudni s honért érezni oly szükség volt, mint nálunk tudni a deák gram törvényeit.”¹³ A művészetnek – a képzőművészetet is bele értve – semmi mással nem pótolható nevelőerejéről Kazinczy hitte, hogy az erkölcsi nemesedéshez a szép minden formája hozzájárul. Erre a következtetésre pedig az a meggyőződése juttatta, miszerint történetileg bizonyítottan látta, hogy „ha valahol a Jó gyökeret vert, ott mindig a Szép készítette az utat.”¹⁴

A gyermek Lavotta „hajlandósága a muzsika iránt 10 esztendő korában ütött ki, lángot kapván atyjától, ki maga is egyike vala az ügyesebb violinistáknak. Titokban tanula egy-két nótát s atyja megsejdtívén azt, ötet Cardinál Batthányi egyik híres muzsikusanak keze alá eresztette.”¹⁵ Zistler József pozsonyi hegedűművészt, Batthyány József hercegprímás, esztergomi érsek zenekarának vezetőjét nevezhetjük tehát Lavotta első mesterének. Az eredményes hangszer tanulást nagyban elősegítette az a körülmény, hogy az ifjú Lavotta Pozsonyban kezdett el iskolába járni, s zenekedvelő apja gondoskodhatott fiának zenei oktatásáról. Később tanítói: a már öreg Sabodi Bonaventura, Hosszú Ferenc,¹⁶ valamint – 1783-ban bekövetkezett haláláig – Glantz György katonakarmester, a Károlyi-ezred fűvósainak karnagya. Ekkor már jó ideje a nagyszombati híres, több mint két évszázados múltra visszatekintő jezsuita iskolában tanul. Azonban nemcsak hegedül, a konviktusban már papírra veti első szerzeményét *Rhetorica* címmel, amely egyelőre máig ismeretlen a kutatók számára. Olyannyira eredményes volt az első stúdium, hogy

Lavottát „a közvélekedés ifjabb Zistlernek is nevezte.”¹⁷

Ami ezután következik a húszas éveiben járó Lavotta életében, mindenképpen az útkeresés időszaka, amelynek célját egyelőre csupán csak gyanítani lehet.

¹²Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete. 284.

¹³Storazzi: Nancy Storace, a híres olasz származású, de angol születésű koloratúr-énekesnő, a „Le Nozze di Figaro” első Susannája (1786); Kazinczy Ferenc levele Zabolai Kis Sámuelnek. Széphalom, 1810. március 28.

¹⁴Kazinczy Ferenc levele Berzeviczy Gergelyhez. Széphalom, 1810. július 23.

¹⁵Dombóvári János: Pusztafédemestől Tállyáig. Monográfia Lavotta Jánosról. Miskolc, Szent Maximilian, 1994 A szerző a monográfiában közli Szemere Pál feljegyzését (Szemere-tár III. kötet 80. Ráday Gyűjtemény). 58.

¹⁶Keglevich Zsigmond nagyszombati kanonok komornyikja

¹⁷Szilágyi Sándor: Lavotta János, a kor és az ember. Bp.1930. 44.

Gróf Esterházy Miklós József

A feltételezett bécsi tartózkodása után 1786-ban az Esterházy-birtokhoz tartozó Fraknóra távozik. Közismert Esterházy „Pompakedvelő” Miklósról,¹⁸ hogy nagyvonalú pártolója és támogatója volt a művészeteknek, s elsősorban a muzsikának, miután maga is remek baritonjátékos hírében állt.

Állandó zenekarának élén Kismartonban ez idő alatt Joseph Haydn állt. A szervitáknál töltött két hónap után Lavotta az Eszterházához közeli Sopronbátfalvára érkezik, ahol a pálos-rendiek kolostorában újabb három hónapot időz. Ha a térképre nézünk, s ebben a mintegy 50 kilométeres körzetben Lavotta közel fél éven át tartó mozgását követjük, nagyon is hihetőnek tűnik szándéka. Bár megjegyezzük, J. Haydn zenekarában, ebben az időben egyetlen magyar származású muzsikussal sem játszott...

Jus Civile Romanum és a szabadkőművesség

A nemesi származású Kazinczy és Lavotta számára szinte társadalmi elvárás volt a Corpus Juris ismerete. Kazinczy Ferenc a Sárospatakon 1779-ben megkezdett joggyakorlatát 1781-82-ben Eperjesen folytatta. Az itt töltött „törvénykezési praxisa” alatt a művészetek iránti vonzalma tovább erősödik: „*Tanultam én éjjel-nappal, de sohasem törvényt, hanem egyebet; táncot, flauttavert; eljártam Hellner és Neustädter prédikátorhoz, kik közül az elsőbb Kézmárkon iskolai tanítóm vala a grammatikában. [...] A festésben is vevék leckét Krámertől...*”¹⁹ Törvénygyakorlatát 1782-83-ban Pesten fejezte be.

Ezután 1784 és 1786 között először Zemplén, később pedig Abaúj aljegyzője.

A hegedüleckék mellett Lavotta János is jogi tanulmányokat folytatott Nagyszombatban, majd a jogakadémia áthelyezése után ösztöndíjasként Pozsonyban, s végül a polgári törvényt prof. Stuhr alatt Pesten végezte be. Atyja halála után a már teljesen elfogyott családi örökség állapotában beadvánnyal fordult 1788 nyarán – talán ezúttal sem véletlenül – a kőszegi kerületi táblához, amelyben tanulmányainak befejezésére hivatkozva, joggyakornoki állást kért.²⁰ Kérvényére – mindössze három nap alatt – kedvező választ kap, s a továbbiakban 1791 tavaszáig volt a Helytartótanács alkalmazottja. Szemere Pál szerint – egy március 8-án kelt végzés szerint – a Helytartótanács elutasítja Lavotta nyugdíja iránti kérelmét²¹ és „*1791-ben a bandérium alkalmával báró Orczy Lászlónál volt kancellista.*”²²

Kazinczy és Lavotta ifjakként a felvilágosodás szellemi áramlatának lelkes befogadói.

¹⁸ 5. herceg galántai Esterházy Miklós József (Bécs, 1714. december 18. – Bécs, 1790. szeptember 28.) az Esterházy család, fraknoi ágából származó galántai gróf, császári és királyi tábornok, a fertődi kastély építtetője.

¹⁹ Kazinczy Ferenc: Az én életem. 113.

²⁰ Szilágyi Sándor: Lavotta János, a kor és az ember. Budapest, 1930. 58.

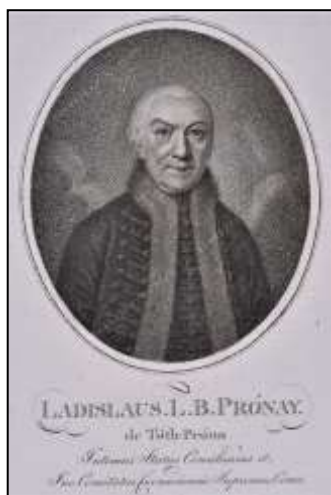
²¹ Uo. 59.

²² Dombóvári János: Pusztafedémestől Tállyáig. Monográfia Lavotta Jánosról. Miskolc, Szent Maximilian, 1994.

A szerző a monográfiában közli Szemere Pál feljegyzését (Szemere-tár III. kötet 80. Ráday Gyűjtemény) 38.

A felvilágosodás eszméinek, emberbaráti, erkölcsi törekvéseinek megvalósítására létre jövő szabadkőművesség nemzetközi mozgalmához mindketten csatlakoztak.

Kazinczy és Lavotta az 1790-es évek elején egyaránt hátat fordítanak addigi hivatalaiknak, s a szépirodalom, illetve a zeneművészet irányába tesznek határozott lépéseket. Azonban közös szívügyük lett a nemzeti színháztársulat megteremtése.

[illegible]

tartsanak magyar színelőadásokat a Budán
összeülő országgyűlés alkalmával, s
hozzáfogott a terv végrehajtásához.

Még ez év nyarán támogatást kérően fordult Báró Prónay Lászlóhoz: „... ajánljon fel Exellenciád egynéhány aranyat egy magyar játzó társaságnak oly feltétel alatt, hogy ők német játzók által illendően elkészítettvén, Hamlet-emet játsszák el. Ennek híre lesz az egész országban. Minden újság fogja hirdetni Exellenciádnak hazafiúságát, én pedig alkalmatosságot veszek róla első kötetem végén háládatos tisztelettel emlékezni.”²⁶

A szervezéssel Kazinczy Ráday Pál grófot bízta meg: „Önnnek lesz feladata (mert reményilem, hogy e szolgálatot hazánk iránt, mely alkalmat ad Önnnek, hogy nevét örökre emlékezetessé tegye a maradék előtt, nem fogja elutasítani) a szerepek kiosztása.

²³Kazinczy Ferenc levele Aranka Györgynek. Kassa, 1790. márc. 25.

²⁴Kazinczy levele. I.m. 35-37.

²⁵A magyar irodalom története III-IV. Budapest, 1965. 11.

²⁶A vándorszínészettől a Nemzeti Színházig. Szépirodalmi 1987. 5.

Különösen figyeljen arra, hogy a színészek igazán magyarosan ejtsék ki a szavakat, s hogy semmiféle hamis hanghordozást ne használjanak.”²⁷ Ráday Pál egyetemi hallgatókból, pesti polgár ifjakkból és leányokból lelkes kis színjátszó csoportot toborzott. Kazinczy a maga Hamlet-fordítását szánta nyitóelőadásnak, azonban azt az alkalmi színészek nehéz darabnak tartották. Helyette Simai Kristóf Igazházi-ját mutatták be 1790. október 25-én a budai Várszínházban.

A Pesten tartózkodó Lavotta 1791 márciusa után már – a magyar színügynek szintén elkötelezett – gróf Zichy Károly országbíró fiainak nevelője. A kor szokását követve a közönség szórakoztatására a nyitózene és a felvonásközi muzsika (hangszervirtuózok felléptetésével) kezdettől fogva dívott, amelyet alkalmanként fizetett zenészek láttak el. Az elő- és felvonásközi hangversenyezés bevett szokását rögzítette a „játékszíni alkotmány” is, amikor a színmester feladatául szabta: „*mihelyt a Muzsika megkezdődik, azt azonnal az öltöző szobában megjelentse.*”²⁸

Mivel Lavotta 1786 óta maga is részese „muzsikai akadémiáknak”, kapcsolata a pest-budai szintársulattal nem volt új keletű. Így magától értetődő volt, hogy a végleges megszerveződés után a zenei vezető szerep Lavottának jutott.

A Tisztség eladás című érzékeny játék színlapja arról tájékoztat, hogy „*a muzsika igazgatását már régen különös talentomairól esméretes Lavota úr vállalván magára, oly állapotban teszi a muzsikát, hogy nemcsak válogatott szimfóniákkal, hanem nemzeti magyar táncnótákkal is*

Báró Wesselényi Miklós

gyönyörködtesse az érdemes nézőket. Hozzá járul még az is, hogy több nagy Nemből való, muzsikában gyönyörködők ajánlották, hogy az orchestrában muzsikuskok jelen legyenek.”²⁹

Lavotta 1792-től, mintegy tizennyolc éven át nyomon követhető előfordulásai Pest-Budán kívül Miskolcon, 1802 és 1805 között Kolozsváron, 1810-ben Losoncon, valamint a vendégjátékok színhelyein: Tokajban, Nagyváradon, Szegeden, Zsibón, Marosvásárhelyen, azt jelzik, hogy életének ez a szakasza, ha nem is töltött el huzamosabb időt egy-egy színháznál, de valahol mindig a zenés színjátszás közelében zajlott. Hol karmesterként, hol pedig hegedűvirtuózként mentette, szolgálta, erősítette a magyar verbunkos zene, valamint a nemzeti színjátszás ügyét.

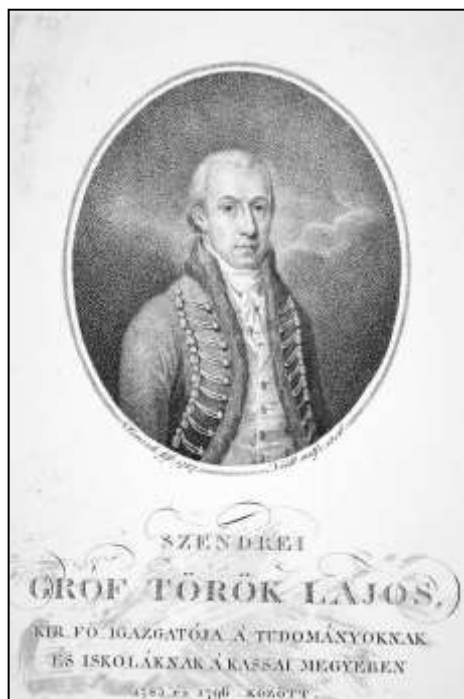
²⁷ U. o. 7.

²⁸ Keszi Imre: Pest-Buda. Bp.1973. 14.

²⁹ Isoz Kálmán: Buda és Pest zenei művelődése I. Bp. 1926. 142.

A nemzetnevelő és a házitanító

Kazinczy és Lavotta tevékenységében az oktatás-nevelés ügye szintén olyan figyelemre méltó közös pont, amely életük részévé vált. Addig, míg Kazinczy iskolai felügyelőként Kassán II. József modern, világi szellemű oktatási elveinek megvalósításáért küzdött, ezzel egy időben Lavotta házitanítóként a magyar hegedűpedagógia alapjait kísérelte meg lerakni azokban a nemesi kúriákban, ahol az ifjak zenei nevelését bízták az ekkor már országos hírnévvel rendelkező virtuóz hegedűsre.

II. József oktatási reformja a vármegyéket tíz kerületbe vonta össze. A kassai kerület vezetői kinevezését Gróf Török Lajos kapta, akinek feltűnt a németül s deákul egyaránt kitűnően beszélő, pontos munkát végző, példás hivatali rendet tartó, a megye levéltárának szebb formát adó Kazinczy, s őt nézte ki a kerület tanfelügyelőjének. A megbízás végtelenül megtisztelő volt a nevelés ügye iránt elkötelezett Kazinczy számára: „*Török Lajos alatt állhatni, (...) nekem mindennél kedvesebb volt; minden vallásbeli honfiak nevelésére hathatni, s oly kiterjedésű megyében,³⁰ mint amely reám várt, (...) az a kinézés oly kedves, oly csalogató vala, hogy annál én kedvezőbbet álmodni sem tudtam.*”³¹ Kazinczy 1786-tól 1790-ig tartó iskolafelügyelőisége széleskörű szervezői megbízatással járt, világismeretét gazdagította, s nem félt a német nyelv bevezetésétől, mert a haladás, a műveltség eszközét látta benne.

Ezen túlmenően azonban Kazinczy teljes életével nevelt, s válhatott a nemzet példaképévé. A 19. századi pedagógus-filozófus, Otto Willmann gyakran idézett mondása szerint „*Aki tanítani akar, annak tudnia is kell valamit, aki nevelni óhajt, **valaki** kell legyen.*”³² Vajda Kornél mindehhez Schütz Antalt idézi: „*A nevelés a közkeletű fölfogás szerint az egyeseknek szól. (...) Ebben a fölfogásban a nemzetnevelés csak egyeseken keresztül valósul. (...) De lehet-e szó a nemzetnek, mint nemzetnek neveléséről, azaz céltudatos tervszerű tevékenységről, mely közvetlenül a nemzeti közösséget akarja a gondolkodásnak, érzésnek, erő kifejtésnek magasabb szintjére emelni? (...) Minden valamire való nemzetet megajándékozott a történelem néhány jelessel, kiknek egész életétosztja történelmi arányokban és eredménnyel szolgálta azt, ami minden nemzeti nagylétnek záloga: az egészséges nemzeti öntudatot, egységes közszellemet és áldozatos nemzeti tetterőt, (...) férfiak, akik (...) hatalmas egyéniségükkel és maradandó alkotásokkal (...) belenőttek és beleszövédktek a nemzet életébe.*”³³

³⁰Szepes, Sáros, Zemplén, Ungvár, Bereg, Gömör, Torna, Abaúj, Borsod, Heves vármegyékből állott, s a Jász és Kis-Kún kerületekből;

³¹Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete. 270.

³²Vajda Kornél: Kazinczy, a nevelő című munkájában idézi Otto Willmann mondását. Elektronikus Könyv és Nevelés XI. évfolyam, 2009/4. szám

³³Vajda Kornél I. m.

A költő, a nagy levelező és utazó, a közgyűjteményeket szorgalmasan látogató s korszerűen rendszerező Kazinczy ezért volt **valaki**, akire a nemzet nevelőjeként is bátran tekinthetünk, valamint példaképként tisztelhetünk.

Lavotta házitanítói tevékenysége része annak az útnak, amelynek során a zenepedagógia a kezdeti, sokszor primitív próbálkozásoktól egészen napjaink eredményeihez jutott el. Noha az első magánzeneiskolát 1727-ben Budán Nase György János már megnyitotta, a szervezett zeneoktatás kezdetét mégis a Ratio Educationis 1777-ben történt kibocsátásától számíthatjuk.

Mária Terézia nagy jelentőségű rendelkezését határállomásnak kell tekintenünk a magyar zenepedagógia történetében, mert a zene ekkor kapott helyet a megreformált tantervben.³⁴

Az intézményrendszer hiányát kezdetben a katolikus és evangélikus egyház szükségletei (főleg orgona, vonós és fúvós hangszerek oktatása) mellett a magán zeneoktatás elterjedése igyekezett pótolni. Az ún. nemzeti iskolák mellett hozták létre a zeneiskolákat, s ezekben a tanítványokat ének- és zongoraoktatásban, a pedagógus pályára készülő fiatalembereket pedig generálbasszus és orgonajáték ingyenes oktatásában részesítették. A fenti intézmények tanárain, a kórusvezetőkön kívül számtalan magántanár működött nagyobb városokban, tehetősebb földbirtokosok tartózkodási helyein, akik „*a zenei kultúra terjesztésén mindnyájan sok sikerrel buzgólkodtak.*”³⁵

Lavotta harminc éves korára tehát már országosan ismert muzsikus, akit a magyar nemesi családok szívesen láttak vendégül, akár hosszabb ideig is. Haláláig közel húsz kúriában tölt hosszabb-rövidebb időt, elsősorban Kelet-Magyarországon, olyan magyar urak házában, ahol *a zongora, meg a magasabb zenei műveltség eléggé otthonos.*”³⁶

A nemesi családoknál eltöltött idő – leszámítva színházi szolgálati éveit – Lavotta életének mintegy felét teszi ki. Komponálása mellett a muzsikai akadémiákon kívül hegedűjátékával e vidéki társadalmi események (bálok, estélyek, házi muzsikálások és egyéb hangászati mulatságok) alkalmával szerezte a legtöbb elismerést. Amikor pedig hosszabb ideig tartózkodott egy-egy háznál, akkor vendéglátói Lavottát legtöbbször házitanítói feladatokkal is megbízták. Ennek során – a már említett gróf Zichy Károly országbíró fiain kívül – Papszász József táblabíró gyermekeit Szárazbeőn, Tiszafeüreden pedig Nánásy András táblabíró feleségét, Veresmarty Eleonórárt hegedűre és zongorára oktatta. Tiszaszőlősen Elek István házában „... *tanítván eleinte annak két kisasszonyait, úgymint Johannát és Theréziát a klavírozás tökéletesebb fogásaira, jöllehet magának Lavottának [...] rendszerént hegedű volt a kezében. Tanítása idején ugyanő kezdte tanítani ezen most említett uraságnak két fiait, úgymint Menyhártot és Mihályt a hegedülésnek kóta szerént való principiumaira 1816. esztendei július hónapjától.*”³⁷

³⁴Veszprémi Lili: Zongoraoktatásunk története. Budapest: Zeneműkiadó, 1976. 9.

³⁵Legány Dezső: A magyar zene krónikája. Budapest. Zeneműkiadó, 1962. 177.

³⁶Ephemerides Budenses (Budai Napi Események). Közli: Keszi Imre: Pest-Buda. Bp., 1973

Ha Lavotta alkalmazott pedagógiai módszereiről nincs is közvetlen tudomásunk, alapismeretként még mindig ott lehet tapasztalása, élménye, ahogyan tanárai – Sabodi Bonaventúra, Hossza Ferenc, Glantz György, Zistler József – a hangszeres tudást átadták neki. S hogy az idő során ez a tapasztalat feltételezésünk szerint egy határozott célú tanítási módszerre állhatott össze, arról számos pedagógiai célú darabja árulkodik. Lavotta zeneszerzői termésében mintegy 20, opus-számmal jelölt hegedűduót, valamint 17 jelzés nélküli kürtduót találunk. Ezek a darabok bár szolgálhattak elsődlegesen a házi muzsikálás céljára, mégis a szerző pedagógiai szándéka is nyilvánvaló.

Örvendetes, hogy a tizenégy, nehézségi fok szerint építkező Könnyű hegedűduók (Op. 49.),³⁸ valamint a Hat magyar hegedűduó (Op. 22.)³⁹ közelmúltban történt megjelenésük óta a magyar hegedűpedagógia tanrendjébe fokozatosan épülnek be.⁴⁰

Magyar nyelv – Magyar zene

Kazinczy nyelvújító törekvéseit a Mondolat megjelentetésével méltánytalan támadás érte.⁴¹ Bár ő maga „galád könyvecskének”⁴² nevezte a kiadványt, s igyekezett felülemelkedni az őt ért sérelmeken, azonban levelezésében vissza-visszatér az igaztalan írásokra. Kölcsey és Szemere Pál szigorral vágtak vissza a gúnyiratért, amelyet Felelet a Mondolatra címmel hoztak nyilvánosságra.⁴³ Mindezt azért említjük fel e tanulmányban, mert a vitában Lavotta neve is felbukkan. A *Mondolatoshoz* címmel Zafyr Czenczi levelét szerző Kölcsey a finomabb, de idegenszerű ízlés küzdelmét rajzolja meg, szemben a hazai maradisággal és ízléstelenséggel. „A' Magyaroknak tulajdon Nemzeti öltözete, táncza, musikája, és nyelve van, meg kell azt hagyni, nem pedig változtatni” – vallják a maradiság képviselői.

³⁷Lónyai Gábor Ung vármegyei főispánnál Deregnyőn, Gyürky Pál megyei főjegyzőnél Losoncon, Papszász József táblabírónál Szárazbeőn, Eördögh Alajosnál Szabolcsban, Almásy Ignác közbirtokosnál Szöllőskén, Nánásy András táblabírónál Tiszafüreden, gróf Teleky Imrénél Debrecenben, Szepessy Zsigmondnál Berentén, az Uray-házban Beregsurányban, Benkó Jánosnál Nógrádban, Elek Istvánnál Tiszaszőlősen, a Csokonait is vendégül látó Puky Istvánnál Gesztelyen, valamint a haláláig hű barát Öry Fülöp Sámuelnél Tállyán.

Dombóvári János: id. mű. 47-48.

³⁸Lavotta János: Könnyű duók két hegedűre. Editio Musica Budapest (Z. 14 880), 2014. Közreadja: Dombóvári János

³⁹Lavotta János: Hat duó Op.22. Neuma Kiadó (EN 1414), 2014. Közreadja: Dombóvári János

⁴⁰A duók megjelenése lehetővé tette a közel három évtizede folyó Regionális Verbunkos Hangszeres Versenyek sátoraljaújhegyi szervezői számára, hogy 2015-től Lavotta János Hegedűduó Versenyt is meghirdessenek. A hatodik hegedűduó verseny megrendezésére Lavotta János halálának bicentenáriumi évében kerül sor.

⁴¹Mondolat. Somogyi Gedeon Veszprém vármegyei esküdt neve alatt. Az ajánlás Zafyr Czenczinek szól, ami Kazinczy Ferenc nevének anagrammája. Dicshalom (Veszprém), 1813.

Hasonmás kiadás: kiadja Balassa József. Régi magyar Könyvtár 10. Franklin-Társulat Bp, 1898

⁴²Kazinczy levele Sipos Pálnak. Széphalom, 1814. február 27.

⁴³Felelet a Mondolatra. Kölcsey Ferenc előszavával. Pest, 1815. Hasonmás kiadás: kiadja Balassa József.

Régi Magyar Könyvtár. Franklin-Társulat Bp, 1913

„Eszemadta Biharija, (...) be angyali módra húzza. Megérdemlené, hogy a' kezét megaranyoznák” – lelkesedik a cigánymuzsikáért rajongó Zafyr Czenczi. „Czinczogások! – felele a' férjem, estvére más musikát fogsz hallani. Elmentünk a hét Választóhoz. Musikai Academia volt. (...) Egynehányszor kellé ásítoznom, 's egyszer bizony csak egy hajszádba múlt, hogy el nem aludtam. A cigány czinczogásán gyönyörséget leltél, 's itt szundikálsz? Te néked nincs izlésed a Szép felől – monda a' férjem. Másnap a' Theátrumba vitt el. Operát játszottak. Eggy Kar éneken kezdődött a' játék. Hogy tetszik? – kérdé a' férjem, 's én mondek: valami olly szépet, olly felségest vártam, mint Pápán a' Deákok" Cántusa, azonban itt csak holmi cifra, nyifra gornyikolást hallottam; még pedig musika mellett. (...) Istenem, hogy a' Cultúra illy gyenge lábon áll még Hazánkban. Micsoda gondolkozások ezek? A cigány hegedülésében áll a' Magyar eredeti Musika, 's a' Deákok' cantizálása, a' szép eredeti Magyar éneklés, 's a' Mozart 's Hayden Compositiója játszva a' Mesterektől 's Mesternéktől semmi? – korholja Zafyr Czenczit a férj. Mire ő már-már ott tart, hogy kezd „előbbeni magyarságából” kivetkezni. „Igaz, hogy szinte el voltam hitetve, hogy a Czigány Musikája, és a' Verbungos Katona táncza nem valami szép, sőt nevetségre való, 's ha a' Popovics Úr idegen figurákkal kevert Magyar tánczát, a' Theátrumi Musikát, 's Lavottának Magyar táncznótáit láttam 's hallgattam, mindenképen akartam magamba verni, hogy ezek szebbek amazoknál.”⁴⁴

Ha arra gondolunk, hogy a Mondolat körül támadt éles vita az ország szellemi életének élénk figyelme mellett folyt le, akkor az elismerés Lavottának is, akiben kora a magyar hangszeres zene reformátorát látta. A rövid utalás az „Antimondolatban” 1814-15-ben pedig akár újabb igazolása Lavotta országos hírnevének.

Kazinczy, a számára is számos sebet okozó ortológus – neológus vitát elmélyült, szép tanulmányának szimbolikus, összegző mondatával zárta le: „A nyelv egyik legfőbb kincse, egyik legfőbb dísz a nemzeteknek, s a nemzeti léleknek mind igen szép képe, mind hív fenntartója s ébresztője.”⁴⁵

Miközben Lavotta Tiszaszőlősön, Elek István nemesi kúriájában hegedűvel a kezében oktatja az uraság kisasszonyait, valamint úrfiait, Kazinczy erdélyi utazása során ezekben a napokban – Széphalomtól még mindig távolodva – érkezett a szászok fővárosába, ahol vacsorálás alkalmával a „július 18-dikára jövendölt világ vége felől folyt a beszéd”, s ezalatt „barna muzsikások gyönyörködteték füleinket a mi Lavotánk darabjaival.”⁴⁶

Ennek a Szebenben elköltött vacsorának – túl a kor magyar muzsikájára, valamint az országos hírnevet szerzett verbunkos-szerzőre történő utaláson – szimbolikus jelentőséget tulajdoníthatunk, amikor a Koronában vacsoráló Kazinczyt ért zenei benyomásokat megragadva keresünk további kapcsolódási pontokat a széphalmi mester, valamint Lavotta szerteágazó tevékenysége között.

⁴⁴I.m. Zafyr Czenczi: A Mondolatoshoz. 35.

⁴⁵Kazinczy Ferenc I. m. Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél. 816.

⁴⁶Erdélyi levelek. I. m.

E tanulmány legelején is idézett levélrészlet megerősíthet feltételezésünkben, miszerint a Mozart zenéjét igen tisztelő Kazinczy elragadtatással hallgatta a kor magyar zenei stílusát, a verbunkost is. Csak egyet érthetünk Sárosi Bálint számunkra különösen helytálló megállapításával, miszerint „*A verbunkos olyan fontos szerepet töltött be a magyar művelődéstörténetben, mint a nyelvújítás a magyar irodalomban.*”⁴⁷

Visszatérve „*a mi Lavotánk darabjaival*” Kazinczy füleit gyönyörködtető élményére, legfontosabb következtetésünk, hogy Lavotta művei közül néhányat bizonyosan ismert. Még véletlenül sem a kor mindhármójukat „virtuóz-triásként” számon tartott másik két tagját, a cseh származású Csermák Antalt, valamint a cigány-Orpheusként tisztelt, de kottát nem ismerő Bihari Jánost nevezte meg a hallott muzsika szerzőjének, hanem ha máshonnan nem, de a színházügyek révén feltételezhetően látóterébe kerülő Lavotta Jánost. S mely Lavotta-szerzemények lehettek azok, amelyek hallatán Kazinczy szerint „*szívet ragadnak*”? Erre legfeljebb csak sejtésünk lehet abból a mintegy 120 opus-ból, (az elveszett példányokat becsülni is nehéz), amelynek döntő része kéziratban, az átiratok nyomtatásban maradtak fenn. Azonban jó eséllyel gondolhatunk például a legnépszerűbb Lavotta-műre, a *Homoródi* néven ismertté vált *Lassú Magyarjára*. Ábrándja különböző letétekben, verziókban és másolatokban tizenegy 19. századi forrásban fordul elő, s Sarasate *Zigeunerweisen* című műve révén még nemzetközi hírnévre is szert tett.

Kazinczy zene iránti érdeklődése arra is kiterjedt, hogy – csakúgy, mint Csokonai, majd pár évtizeddel később Arany, Jókai – *Énekek* címmel a maga kedvelt énekeiből egy jegyzéket állítson össze. A népies magyar műdal kivirágzását megelőző évtizedek magyar nemesi zenei műveltségét tükröző, viszonylag rövid lajstrom harminchat számból áll. Igaz ugyan, hogy mintegy fele tekinthető csak magyar eredetű darabnak. A magyar, német műdalok és népdalok, valamint a két Varázsfuvola-árián – Pamina és Papageno duettje az I. felvonásból, Sarastro áriája a II. felvonásból – kívül azonban akad közöttük két-három verbunkos-kompozíció is.⁴⁸

Kazinczy börtönévei alatt sem volt híján zenei élményeknek, emlékeknek. A fogoly Kazinczy

1795. szeptember végén Budáról Brünnbe tart, s útközben először Ötvenyben Kis János evangélikus püspök rezidenciáján szállt meg, ahol „*társaim vígan énekelgetének,*”⁴⁹ majd Pozsonyban Abafy Ferencet keresi fel, aki „*Fantáziáit önté violinjébe, midőn belépék*”⁵⁰ – írja visszaemlékezésében.

Talán kevesen gondolják azt, hogy egy téves közlés eredményeképpen – s e tévedés makacsul tartja magát napjainkban is – Kazinczy Ferencre hitelesnek mondható zenetörténeti forrásként is tekinthetünk. Gróf Fáy István abaúji kastélyában rendszeresen folyt házi muzsikálás, és szenvedélyesen gyűjtötte a verbunkos darabokat, közöttük számos Lavotta-kéziratot is.

⁴⁷ parlando.hu/2019/2019-5/Szonyine-Szerzo_Katalin

⁴⁸ Szabolcsi Bence: A XIX. szd. magyar romantikus zenéje. Bp. 1951. 142.

⁴⁹ Fogságom naplója. In: Kazinczy Ferenc: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok. Bp., 1979. 459.

⁵⁰ Pályám emlékezete. I. m. 359.

S hogy a kor magyar zenéjét népszerűsítse, 1857-ben „*Régi magyar zene gyöngyei, párosítva némely újabb csárdásokkal*” címmel egy füzetsorozat kiadásába kezdett.

Ezek egyikében publikálta Kossovits József lassú magyarját, amelyet tévesen Lavotta névvel kapcsolt össze. Valószínűleg Fáy kiadványát használta forrásként Káldy János is, amikor a *Régi magyar zene kincsei* I. kötetében a kassai gordonkás helyett szerzőként Lavotta Jánost tüntette fel.

Kazinczy 1800 júliusában kufsteini börtönéből szabadulva társaival Magyarország felé hajózott, s legelőször Dévény romjait, valamint Pozsony tornyait pillantották meg. Katartikus élményéről a Pályám emlékezete c. munkájában a következőképpen ír: „*levont süvegekkel, felsikoltva üdvözlénk a hon szent vidékét. A hajó kikötött, s kiszökellénk a hajóból. Megcsókolám jobbom ujját, s csókomat úgy nyomtam az anyaföldre, Patria, te teneo.*

Elsötétedék, s Sulyovszky bejárta az utcákat. Elszagगतott szívvel jött vissza közénk; – egy ablakban valamely ismeretlen azt a darabot játszta violinjén, melyet gyermekeinek muzsikamesterök, Kosovics [helyesen Kossovits – D. J.] Rákócon, Zemplényben az ő eljövételére költött.”⁵¹ Kossovits József szép lassú verbunkosa, bár nyomtatásban még meg sem jelent, Pozsonytól Nagyváradig hamar népszerűvé vált.

Kazinczy fogsága után Félixbánya gyógyfürdőjében keresett gyógyulást, amikor „*Kijövének a cigány muzsikások Váradról. Csokonai ezekkel vonatta el Szulyovszkynak Kossovicsnak azt a muzsikai kompozícióját, melyben az, ki a Szulyovszky elfogattatásakor Szulyovszky házánál, Rákócon kisasszonyait muzsikára tanította, Szulyovszkynak elfogattatását kesergette. Ezen muzsikális kompozícióra írta Csokonai a Földiekkal játszó stb. éneket.*”⁵² A fentieket erősíti Kazinczynak az 1810 márciusában Zabolai Kis Sámuelnek írt levélrészlete is: „*Kedves dolog lesz talán tudni az Úrnak, hogy a Földiekkal játszó musicája Zemplény Vgyében készült. Kosovics József udvari muzsikusa volt 1794-ben Szulyovszki Menyhértnek s barátja. Midőn ez dec. 14-dikén Rákócson a maga házánál, elfogattatott, s velem Budára vitetett, Kosovics a Szulyovszki szerencsétlenségére készítette azt a muzsikai kompozíciót.*”⁵³ További adalék a műhöz, hogy hangszeres darabként XIII. Danses Hongroises címmel Bécsben jelent meg 1803-ban, majd rövidesen Csokonai A Reményhez című versével is.

Még egy zenei vonatkozású emlék a raboskodás utolsó évéből, 1801-ből. Kazinczy említést tesz egy Ruzicska nevű „*cseh híres muzsikusról*”, aki ugyanúgy a „*cathechismus*” miatt volt elítélve. A munkácsi várbörtön 7. számú zárkája előtt elhaladva Kazinczy egy lengyel tánc kiszűrődő hangjaira lett figyelmes. „*Ruzsicska kompozitor vala [...] Nem lévén violinje, fortepianója, énekléssel komponálta a táncot; el-elakadt, s igazította, ami hibásan volt. Macskajáték*”⁵⁴ – jegyezte fel naplójában Kazinczy.

Más alkalommal a bányácski, mikóházi orosz papnál tett családi látogatásról számolt be Kis Jánosnak írt levelében, ahol a vendégek között két piarista professzor, egy fiatal hadnagy, valamint a házigazda legkedvesebb barátja, egy „*irtóztató jókedvű*” orosz pap volt jelen.

⁵¹ Pályám emlékezete I. m. 374.

⁵² Az én életem. I. m. 234.

⁵³ Kazinczy levele Zabolai Kis Sámuelnek. Széphalom, 1810. március 28. I.m. 276.

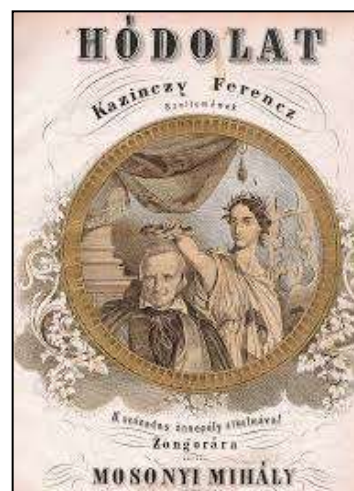
⁵⁴ Fogságom naplója. I. m. 534.

Délidőben, még ebéd előtt „... három hitebeli musicus érkezett Újhelyből, 's azok elkezdtek vonni a' hegedűt 's fújni a klarinetet, míg az asztalt megterítették. Az ebéd elköltése után a jókedv táncba torkollott: „Asztal után a bouffon [a jókedvű pap] elő vette Süsiet [Kazinczy sógornőjét], 's úgy megtánczolt vele, mint egy verbungos; verte a' csizmája szárát, kiáltott a táncznak, s haragudt, ha valaki táncosnőjét ki akarta kapni a kezéből. Én reszkettem, hogy Sophie is rákerül a sorra...”⁵⁵

Epilógus

Kazinczy és Lavotta még haláluk után is őriznek hasonlóságot, igaz, ez az egyezés mindkettőjükénél már a nemzet hálás emlékezetében nyilvánult meg. A nemzet pedig nem maradt adós érdemeket s ezáltal hírnevet szerzett Fiainak, mert méltóképpen emlékezett meg a széphalmi mester születésének, valamint a „magyar Orpheus” halálának centenáriumáról. A kerek évforduló méltó megünneplésére készülődve Toldy Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia titkára az ülés résztvevői számára kezdeményezte, hogy az Akadémia „ünnepelje meg Kazinczy Ferencnek, mint az új irodalom teremtőjének emlékét I. közgyűlés által, melyben az ünnepeltnek dicsőítésére költemények olvastassanak fel, s emlékbeszédek tartassanak; 2. emlékkönyv kiadása által, melyben e felolvasott munkák jelennek meg Kazinczy Ferencz arczképével; 3. márványszobrának ünnepélyes felállítása s 4. emlékpénz veretése által.”⁵⁶ A nemzet pedig a 100. évfordulóra emlékezve mindenhol megmozdult: „nemcsak a fővárosban ünnepelték azt ezernyi ezrek részvétele mellett leírhatatlan lelkesedéssel, hanem bámulatos spontanitással terjedt el a tüntetés mindenhová, a hol magyar szó hangzott, a hol magyar élt” – írta Kossuth.⁵⁷ A Kazinczyra való – Kossuth által tüntetésként is értelmezett – emlékezés tehát spontán lehetőséget és alkalmat nyújtott arra is, hogy a nemzet tiltakozzon a kiegyezés előtti abszolutista hatalom politikája, s talán leghangsúlyosabban az erőszakos németesítés ellen. Politikai és vallási hovatartozástól függetlenül az egész nemzet ünnepelt 1859-ben.

Az ünneplés magával ragadta a Kazinczyt végtelenül tisztelő, s a nemzeti zeneművészet megoldatlan kérdésein vívódó Mosonyi Mihályt is, aki alkalmasnak találta az évfordulót, hogy a széles nyilvánosság elé lépjen. Mosonyi úgy érezte, megtalálta, amit keresett, s tudta, ha most „kísérleteinek első eredményével a nyelvújító-előd emlékének hódol: hangjára felfigyel a nagyközönség. S ennek nyomán születik a Hódolat Kazinczy Ferenc szellemének című zongoradarabja, melynek díszes címlapján először áll: „szerzé Mosonyi Mihály”.⁵⁸ Gyanítható, hogy töretlen újító szándéka vezette az éppen csak befejezett zongoradarab szimfonikus változatának elkészítéséhez is. Noha a zongoramű szerkezetén Mosonyi nem változtatott, a darab hangszerelésével zenetörténetet írt: ugyanis a Hódolat az első szimfonikus mű, melyben a cimbalom is szerepet kap.

⁵⁵Kazinczy levele Kis Jánosnak. 1807. ápr. 29. I.m. 199-200.

⁵⁶Debreczeni-Droppán Béla: 150 éve így ünnepelték. Kazinczy-megemlékezések 1859-ben. Honismeret, 37. évf. 5. szám. 40.

⁵⁷I. m. 43.

⁵⁸Bónis Ferenc: Mosonyi Mihály. Gondolat, Bp.1960. 79.

Mosonyi a zeneszerzés legkisebb részletkérdéseiben is a teljes magyarságra törekedett. Partitúrájában a hangszerek magyar nevükön szerepelnek: a fagottot *búgósípnak* hívta, másutt *medencének* a cintányért. De talán ő terjesztette el a brácsa máig élő magyar neveként a *mélyhegedűt* is.

Az alig egy évvel a centenáriumi megemlékezések után a költő Tisztulás ünnepe az Ungnál című versére – azonos műcímmel – komponált kantátája után bízvást kijelenthetjük: nincs még egy komponistája a magyar zenetörténetnek, aki oly maradandó emléket állított volna a nyelvújító Kazinczy Ferencnek, mint a szellemiségével azonosuló, a verbunkos zenei formák legszorgalmasabb megújítója, Mosonyi Mihály.

Lavotta halálának 100. évfordulója 1920-ban, ha lehet, még nagyobb politikai indulatokat keltett a megcsonkított hazában. A mindössze 44 nappal június 4. máig ható fekete napja után 1920. július 18-ára, a Területvédő Liga országos ünnepséget szervezett. Tállyán kétezernél is több ember követte a délelőtt 9 órától hajnalig tartó gazdag programot, amelyeken a királyi Operaház ének- és zeneművészei mellett a térség dalárdái, valamint táncos „úri leányai” közreműködtek. Az évfordulós emlékező írások közül talán Hubay Jenő laudációja a legmértőbb a figyelemre: *„Ha Lavotta a magyar zenét nem vitte volna egy jó nagy lépéssel előre, úgy a Bánk bán sem íródott volna. (...) Lavotta halhatatlan érdemei a magyar zene körül azzal, hogy ő előhírnöke és előkészítője volt a magyar művészi zene megszületésének, nem merülnek ki. Az ő zenéje is megmaradt mindmáig. (...) Nem törődve az élet nagy küzdelmeivel s csakis szíve sugallatára hallgatva énekelt – énekelt s ontotta szebbnél-szebb dalaít, mint tavasszal a csalogány... Milyen tűzről pattant magyarság van az ő tánczenéjében! Mennyi eredetiség, mennyi szív, mennyi változatosság!”*⁵⁹ Az országos megemlékezésekből kiemelkedik az a Pesti Vigadóban megrendezett hangverseny, amelyen Hubay Jenő hegedűjátéka mellett Jászai Mari, valamint Hegyi Anna éneklésében gyönyörködhetett a közönség.⁶⁰

Két évvel a centenáriumi ünnepségek után Tállyán Lavottának is állítottak emlékművet, színes egyéniségét, kalandos életét, találkozásait – elsősorban Csokonaival – számos irodalmi és zenemű megörökítette.⁶¹

⁵⁹ Markó Miklós: Lavotta János halálának századik évfordulójára. Franklin Társulat, 1920. 14.

⁶⁰ Dombóvári János: Pusztafedémestől Tállyáig. I. m. 131.

⁶¹ Jókai Mór: Két lángész egy házban. Díszkiadás. XCVII. kötet

Barát Endre: Bolygótűz. Zeneműkiadó, Bp. 1966

Székely Júlia: A magyar Orfeusz. Zeneműkiadó, Bp. 1973

Hubay-Berczik-Farkas: Lavotta szerelme. Operaházi bemutatója: 1906. november 17-én.

Vágó Géza (zene: Barna Izsó): Lavotta szerelme. Bemutató a Népoperában: 1917. április 13-án.

Géczy István (zene: Barna Izsó): Lavotta. Bemutató a Budai Színparkban: 1923. szeptember 16-án.

Dékány András (zene: Farkas Ferenc): A kóbor hegedűs. Rádiójáték. Bemutató: 1950. október 8. Petőfi Rádió

(Erdődy János-Gál György Sándor (zene: Kemény Egon): Komáromi farsang. Daljáték.

Bemutató: 1958. szeptember 25. Kossuth Rádió

A két életrajz közötti párhuzamot folytathatnánk még azzal, ahogyan az utókor a mindennapokban mi módon ápolja Kazinczy és Lavotta emlékét. Intézmények, szervezetek, irodalmi körök, zenei együttesek választották névadójuknak, róluk elnevezett napok, fesztiválok, díjak őrzik emléküket. Miközben napjainkban is rendületlenül tart a két életmű kutatása, a kerek évfordulókat is felhasználva, folyamatosan szerveznek tudományos konferenciákat s publikálják a legújabb kutatások eredményeit, a Kárpát-medencében a fiatalok számára tanulmányi versenyek⁶² egész sora nyújt lehetőséget e két génusz⁶³ életművének, valamint a felvilágosodás korának megismerésére.

Kazinczy Ferenc és Lavotta János életrajzában igyekeztünk megtalálni, majd kibontani azokat a párhuzamokat, amelyekkel e két nemesi származású, korának tudósa, illetve művésze a nemzetté válás felemelően küzdelmes időszakában hozzájárult a magyarság szellemi gyarapodásához, irodalmi, valamint zenei művelődésének gazdagításához. Ezek közül is kiemelkedik a magyar nyelv-, a zenei formák megújításában, a magyar nyelvű színjátszás létrehozásában játszott szerepük. A történelmi Magyarország két távoli pontjáról – Biharból és Mátyusföldről – indultak, hogy Munkácsról Kufsteinig, valamint Fraknótól Marosvásárhelyig hatalmas földrajzi távolságot bejárva Zemplénben leljenek nyugalmat és nyerjenek örök emléket. Mindkettőjük életét, ha különböző cselekvési módon is, de meghatározta a zenéhez való viszonyuk. S mivel a magyar romantika nemzeti jelképpé váló zenei stílusa a Lavotta által is kialakított, hegedűjátéka révén pedig ismertté és népszerűvé tett verbunkos-zene volt, a zenei élmények hatással lehettek gondolkodásukra.

Ne feledjük, amit a bécsi klasszikus mesterek és mások a 19. század fordulóján, valamint Erkel, Liszt és Mosonyi tevékenysége idején is verbunkos zenei stílusként megismertek, azt a magyar zenével azonosították. A verbunkos-zene, így segített „*magyarrá lenni, magyarnak maradni, és Európában helytállani.*”⁶⁴

Széphalom

Tállya

⁶² Szép Magyar Beszéd – Győr; Édes Anyanyelvünk Nyelvhasználati Verseny – Sátoraljaújhely; Verbunkos Hangszeres Versenyek; Lavotta János Hegedűduó Verseny – Sátoraljaújhely

⁶³ A szó használatát *Lavotta János zenei tehetsége és családfája* címmel tartott előadásom után Czeizel Endre ajánlotta e tanulmány írójának figyelmébe, egy 2009-ben, Mádon rendezett tehetséggondozó konferencián. Ugyanő *Tehetség és genetika* címmel tartott előadást.

⁶⁴ Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve. Zeneműkiadó Bp. 1951. 41.

Képek melléklete

